

Rög alól bejárni a kerek világot

Nyolcvan éve hunyt el Balázs Ferenc unitárius lelkész, közösség-szervező, irodalmár

FOTÓ: GRANCEA DALMA

Alig harminchat év adatott meg neki, de rövid életében többet ért el, mint mások akár egy matuzsálemi kor alatt. A méltatlanul elfeledett Balázs Ferenc unitárius lelkész és népművelő halálának 80 éves évfordulóján a kolozsvári János Zsigmond Unitárius Kollégiumban szerveztek emlékkonferenciát.

Egy újságoldalon lehetetlen összegezni Balázs Ferenc rövid életének összes megvalósítását. Templomot épített, orgonát vásárolt, iskolát és lelkészi lakást bővített Mészkon, vidékfejlesztő szervezetet alapított, dalárdát és színjátszó csoportot irányított, dán mintára népfőiskolát szervezett, verset és prózát írt, dalokat szerzett – mégis alig beszélünk Balázs Ferenc unitárius lelkészről, akinek, ha a betegség nem rabolja el egészen fiatalon életét, valószínűleg egészen más fényben állna életműve. De még e rövid időszakban is annyi mindent tett, amire másnak talán több élet sem lenne elég.

Gépeszmérnöknek készült, de egy fiatalkori tüdőfertőzés gyógyítására az orvos falusi levegőt ajánlott Balázs Ferencnek. Így terelődött figyelme a falu felé, ahol

Népfőiskola és szövetkezet

Hihetetlenül izgalmas életút állt Balázs Ferenc mögött, és utazásainak minden találkozásából ihletett merített. „Világkörüli útján a szövetkezeti mozgalmat párhuzamosan tanulmányozta a népfőiskolai szervezőmunkával” – mesélte lapunknak Hunyadi Attila Gábor történész, a konferencia egyik előadója, aki Bardocz Sándor szerkesztővel együtt tavaly kisfilmet is készített Balázs Ferenc emlékére. Az unitárius lelkész Japánban például találkozott Toyohiko Kagawa japán keresztény misszionáriussal, aki az oszakai munkástelepeken és a falvakban szervezett népfőiskolákat. Indiában találkozott Rabindranáth Tagore Nobel-díjas polihisztorral, valamint Mohandász Mahatma Gandhival, India politikai és spirituális

Kopjafaavatás a mészki temetőben. Irodalmi munkássága is őrzi Balázs Ferenc emlékét

bejegyzett vidékfejlesztő egyesülete volt, amely saját üzletet nyitott Tordán, ahol a tájegység termékeit lehetett értékesíteni. Hunyadi Attila szerint talán egyetlen hibát lehet felróni Balázs Ferencnek: nem vette figyelembe, hogy a szövetkezetek csak úgy eredményesek, ha tágabb hálózatba illeszkednek, elszigetelten működésképtelenek. Tulajdonképpen a mészki lelkész a szervezés gyerekbetegséivel küszködött, és ha tovább élt volna, ezeket az ő személyisége is kinötte volna – tette hozzá a történész. De a szövetkezeti koncepció túlélte megálmodóját, sikeresnek és életképesnek bizonyult az egész világon.

„Balázs Ferencet világszerte útjának hazatérése után egyetlen gondolat foglalkoztatta: magyarul kell modernnek lennünk. Ő maga Körösi Csoma Sándor, a legendás nyelvész sírjánál úgy fogalmaz, hogy a székelység legnagyobb fia az eredetet kutatja, ő pedig a jövőt építi. De a múlt és a jövő szimbiózisa az igazi útja a megmaradásnak és haladásnak” – zárta az emlékkonferencián tartott előadását Hunyadi.

Az amerikai-dán kapcsolat

Felesége, az amerikai-dán származású Christine Frederiksen, mindvégig kitartott férje mellett. „Mindenki rólad kérdez és az esküvőnk időpontjáról. Azt válaszolom nekik, hogy jöjssz már, és minden meglesz a maga idejében” – írja 1929-ben Keresztúrról keltezett levelében menyasszonyának. A szerelemben pontosan annyira elkötelezett

és kitartó volt, mint bármi másban, amibe belefogott. Rendkívüli dolgokon mentek keresztül együtt, de külön-külön is. A dán családból Chicagóban született Christine egyik nagybátyja művésztelepet vezetett Új-Mexikó államban, itt töltött néhány hetet a két fiatal, és itt erősödött meg a szerelmük is. Egyébként Balázs Ferenc Kalifornia állam több mint ötven településén szervezett magyar nőta- és népdalestet, ahol csellón és énekkel működött közre – tudtuk meg Hunyadi Attila történésztől.

Balázs Ferencnek 1932-ben született Enikő nevű lánya az Amerikai Egyesült Államokban él. Élete folyamán sokféle tisztséget betöltött, jelentős tevékenységet fejtett ki egyebek mellett a környezetvédelem terén is. A konferenciára eljött Balázs Ferenc lányának két unokája, illetve az egykori mészki lelkész ükunokája is.

Helye az irodalomban

„Balázs Ferenc apostoli élete minden bizonnyal az idők homályába vész, ha rendkívüli irodalmi munkássága nem maradt volna fenn a számunkra” – írja Gondolatok Erdély nem kötött parancsra működő iskolájáról című munkájában Dáné Tibor Kálmán művelődésszervező. 1923-ban Tamási Áronnal, Kemény Jánossal, Kacsó Sándorral és másokkal kiadja a Tizenegyek antológiáját, amelyben az erdélyiségről és a székel mitológiáról írott tanulmánya a csoport, s egyben az új nemzedék eszmei és művészi

hitvallása. Az unitárius lelkész 1932-től részt vett a marosvécsi helikoni találkozókban. Az erdélyi magyar irodalomról tartott előadást, később az íróközösség az ő javaslatára kezdett foglalkozni egy népművelő könyvsorozat kiadásával. Am bármekkora volt is a korabeli elismerés, a későbbi nemzedékek diákjai már alig hallottak a Zöld árvíz vagy a Rög alatt írójáról és műveiről. „Rendkívül inspiratív egyénisége volt a formálódó erdélyi magyar irodalomnak, a Tizenegyek antológiájának, vagyis az első generációs szervezett jelentke-

Ha a betegség nem rabolja el egészen fiatalon életét, valószínűleg egészen más fényben állna életműve. De még e rövid időszakban is annyit tett, amire másnak talán több élet sem lenne elég.

zésnek volt egyfajta termékeny alakítója” – nyilatkozta lapunknak Vallasek Júlia irodalomtörténész. A transzszilvanista vonulatot követte ő is, de ez másodlagos volt pályáján. Olyankor írt, amikor betegsége miatt pihenésre kényszerült. „Költőként, prózaíróként tartjuk számon, olyan különleges prózaíróként, akinél nagyon nehéz a műfajokat behatárolni, verseinél pedig az avantgárd ihletet kell kiemelni” – mondta a mészki lelkész irodalmi munkásságáról az irodalomtörténész, aki szerint Balázs Ferencnek teljes joggal megvolt a helye a helikoni találkozók asztalánál, hiszen gyakorlatias szervezőtettekkel, újító javaslatokkal állt elő.

Balázs Ferenc

Kolozsváron született 1901. október 24-én. Az Unitárius Kollégiumban érettségizett, teológiát végzett, majd egyházi ösztöndíjjal Angliában és az Egyesült Államokban tanult. Járt Japánban, Szingapúrban, Burmában, Irakban, Konstantinápolyban, Indiában, eljutott Körösi Csoma Sándor sírjához. 1930-ban Torda közelében, Mészkon vállalt lelkési állást. Itt kötött házasságot az amerikai egyetemen megismert Christine Frederiksenel. Balázs Ferenc az Aranyos menti faluban eltöltött hét esztendő alatt próbálta meg álmait megvalósítani. 1937. május 22-én hunyt el, korai halálát tüdőbetegség okozta.

Művei: Mese-folyam (1922), Bejáróm a kerek világot (útirajz, 1929), Ifjúsági daloskönyv (1931), Kis hittan (1932), Aranyosszéki tervek (röpirat, 1933), Közérthető evangélium (1935), Rög alatt (emlékirat, 1936), Zöld árvíz (regény, 1936), Új ember vallása (1937).

akkor az értelmiségi számára csak a gazdatiszti és a papi állás kínálkozott. „Jobb a falu szolgája lenni, mint a grófé” – írja később, s e megfontolással iratkozott be az unitárius teológiára. Bár nem volt egészséges – tüdőbaj kínoztta szinte gyerekkora óta –, kerékpárral és vonaton járta a világot. Saját bevallása szerint Amerikában eszmélt rá „élete nyitására”: „egy nagyszabású világszemlélet körvonalai bontakoztak ki előttem, amelynek lényege szerint e világfolyamat, amelynek részei vagyunk, cél irányában halad. Arra is feleletet találtam, hogy mi az a cél, amely a létezés minden mozzanatának értelmet ad. Az adatok, amelyeket föl sorakoztattam, arról győztek meg, hogy e világ minden darabja a fejlődése kezdeti fokán olyan tevékenységet fejt ki a saját természetének megfelelően, amelyik az egész világ roppant egybefüggésébe beleillik” – írja a Bejáróm a kerek világot című 1929-ben megjelent kötetében.

vezetőjével. „Tagore népfőiskoláját Balázs Ferenc magasabb rendűnek tartotta a szinte kizárólag csak politikai szabotázsokkal foglalkozó Gandhi-féle akciónál – mutat rá Hunyadi Attila. Tagore népiskolája mára India egyik legjelentősebb egyetemévé nőtte ki magát, egykoron pedig nemcsak irodalmi és általános műveltséget nyújtott a diákoknak, hanem kézműves ismereteket is elsajátíthattak az oda érkező fiatalok. Dániában tartózkodó felesége is hasznos tanácsokkal látta el a hazatért mészki lelkészt: a dán népfőiskolai rendszerről számolt be neki, amely már akkoriban a legkiforrottabb volt. De a tapasztalatok alapján a dán szövetkezeti rendszer is követhetőnek bizonyult. Balázs Ferenc egyik fontos megvalósítása a tejszövetkezet létrehozása volt, amely közvetlenül a tordai termelőktől szállította székérrel a friss árut a vásárlókhöz. Az aranyosszéki Vidékfejlesztő Szövetkezet a világ első szövetkezeti formában

Emlékkonferencia Kolozsváron

A május 26-án a Magyar Unitárius Egyház székhelyének Dávid Ferenc-imatermében szervezett Balázs Ferenc-emlékkonferencia és ünnepi megemlékezés előadói Rácz Norbert lelkész, Vallasek Júlia irodalomtörténész, Hunyadi Attila Gábor történész, Lakatos Sándor lelkész, Dáné Tibor Kálmán művelődésszervező, Gwyn Reid testvérközösségi képviselő, Keszeg Vilmos néprajzkutató voltak. Előzőként: dr. Rezi Elek teológiai tanár. Május 27-én Mészkon ünnepi istentiszteleten emlékeztek meg Balázs Ferencről, majd az egykori mészki lelkész sírjánál kopjafát avattak.